

1.1 Patronen: verschillen in welvaart

Welvaartsverschillen kun je als volgt meten:

1. Bereken het **bruto binnenlands product per inwoner (bbp/hoofd)** = waarde van alle goederen + diensten die door binnen- en buitenlandse personen + bedrijven in een land in 1 jaar worden geproduceerd optellen -> deel door het aantal inwoners.

Nadelen van bbp/hoofd:

- × Voor 1 dollar kun je meer kopen dan in een ander land. Daarom is de **koopkracht** bedacht: wat is de prijs van een gevulde boodschappenmand in dollars?
 - × De inkomsten uit de informele sector, ruilhandel en zelfvoorziening tellen niet mee in statistieken. In arme landen is dit vaak een groter bron van inkomsten dan andere sectoren.
 - × Het bbp/hoofd is een gemiddeld inkomen en afwijkingen ten opzichte van het gemiddelde kan erg groot zijn. Grote oneerlijke verschillen in inkomen en ontwikkelingskansen tussen groepen mensen noem je **sociale ongelijkheid**. Verschil tussen rijk en arm is vaak groot.
 - × Het bbp/hoofd laat geen regionale verschillen zien. Grote oneerlijke verschillen in welvaart en ontwikkeling tussen gebieden noem je **regionale ongelijkheid**. Het **bruto regionaal product/hoofd** verschilt tussen provincies van verschillende landen.
2. De samenstelling van de **beroepsbevolking**.
 3. De **VN-ontwikkelingsindex**/welzijnsindex (opletten op inkomen, **levensverwachting** en **analfabetisme**), loopt van 1 (**max**) tot 0 (**min**). Welzijn wordt sterk bepaald door schoon drinkwater, onderwijs, gezondheidszorg, voedselsituatie en beschikbaarheid van telefoon/computer.

Het wereldsysteem bestaat uit rijke landen, vooral westerse landen; **centrum**, landen die de laatste 20 jaar groei hebben gemaakt (arme/rijke **semiperiferie**) en arme landen (**periferie**)

BEGRIPPEN:

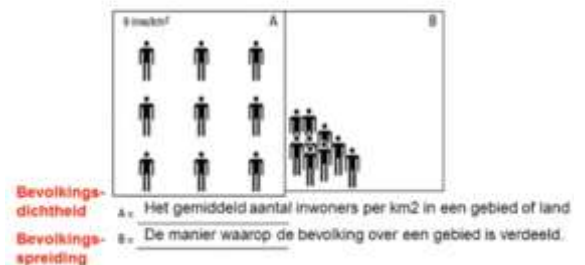
1. **Bruto binnenlands product per inwoner (bbp/hoofd):** De waarde van goederen en diensten die door binnen- en buitenlandse ondernemingen in een land in 1 jaar worden geproduceerd gedeeld door aantal inw.
2. **Koopkracht:** Hoeveelheid goederen/diensten die je in een land voor \$1 kunt kopen.
3. **Sociale ongelijkheid:** Grote ongewenste verschillen in welvaart en ontwikkelingskansen tussen groepen bevolking.
4. **Regionale ongelijkheid:** Grote ongewenste verschillen in ontwikkelingen tussen gebieden.
5. **Bruto regionaal product/hoofd:** Inkomen per hoofd binnen een regio.
6. **Beroepsbevolking:** Deel van bevolking dat tegen betaling werkt + de werklozen
7. **VN-ontwikkelingsindex:** meet voornamelijk koopkracht, analfabetisme en levensverwachting in een bepaald land of gebied
8. **Levensverwachting:** Aantal jaren dat iemand gemiddeld nog te leven heeft, lettend op huidige sterftekans.
9. **Analfabetisme:** Niet kunnen lezen/schrijven
10. **Centrum:** rijke landen, urn/ui -> EU, VS, Australië
11. **Semiperiferie:** middenklasse, kanon -> Azië, Zuid-Amerika
12. **Periferie:** arm, piramide -> Afrika, Groenland

1.2 Patronen: bevolkingsspreiding en cultuurgebieden

In **dichtbevolkte** landen kunnen ook streken met een **lage** dichtheid voorkomen en andersom. Door verschil in natuurlijke groei en migratie verandert de **bevolkingsspreiding**; de manier waarop de bevolking verdeeld is over een gebied.

Bevolkingsdichtheid is het gemiddeld aantal inwoners per km² in een land/gebied.

BEVOLKINGSDICHTHEID EN BEVOLKINGSSPREIDING?

De verklaringen voor de bevolkingsspreiding zijn:

1. Gunstige natuurlijke omstandigheden: (gematigd) **klimaat**, **vruchtbare bodems**, **beschikbaarheid water**, **niet bergachtig**.
2. Gunstige ligging: ligging aan de kust (makkelijk bereikbaar en inrichten kustvlaktes) en gunstig tegenover economische kerngebieden in wereld of goed verbonden zijn.
3. Het koloniale verleden: er zijn bevolkingsconcentraties ontstaan in gekoloniseerde gebieden

Het westerse **cultuurgebied** beslaat het grootste oppervlak, maar de Chinese cultuur telt de meeste leden. Cultuur in geografie is de manier waarop mensen hun gebied hebben ingericht, bouwstijl huizen/religieuze gebouwen, wijze bewerken land/kleding, etc. Taal en geloof zijn de belangrijkste cultuurelementen.

Diffusie is de verspreiding van cultuurelementen. Cultuurvermenging is wanneer een bestaand cultuur aangepast wordt aan een nieuw cultuurelement. Door migratie is er sprake van overdraging van cultuur naar andere gebieden.

BEGRIPPEN:

1. **Bevolkingsspreiding**: de manier waarop de bevolking verdeeld is over een gebied.
2. **Bevolkingsdichtheid**: het gemiddeld aantal inwoners per km² in een land/gebied.
3. **Cultuurgebied**: Gebied waarin culturen voorkomen die erg op elkaar lijken.
4. **Diffusie**: de verspreiding van een ruimtelijk verschijnsel, vanuit een kerngebied.

1.3 Patronen: de politieke en sociale wereldkaart

Gelet op het **democratisch gehalte** zijn er 3 bestuursvormen:

1. **Democratie:** Burgers hebben door vrije verkiezingen **grote** invloed op het bestuur. Westerse landen
2. **Beperkte democratie:** Burgers hebben stemrecht, maar mogen alleen stemmen op 1 of 2 door de overheid gecontroleerde politieke partijen. Sommige groepen (**minderheden**, **vrouwen**) worden soms uitgesloten. Latijns-Amerika, Afrika
3. **Dictatuur:** Een land wordt bestuurd door 1 partij, een kleine **minderheid** of 1 persoon. Afrika, Azië (China), Midden-Oosten. **Mensenrechten** zijn klein.

Vroeger ware de VS en de Sovjet-Unie machtsblokken, maar nu spelen ook de EU en China hierin een leidende rol. Om tegengewicht te bieden, gaan kleinere landen vaak regionale **samenwerkingsverbanden** aan; ASEAN (Indo, Filipijnen, Brunei, Maleisië, etc).

Staten strijden om macht en economische invloed in hun regio; Israël, Iran, Turkije. In Afrika werpen landen als Zuid-Afrika en Nigeria zich op regionale leiders. Brazilië is het politieke en economische zwaargewicht in Latijns-Amerika.

Alfabetiseringsgraad is een van de belangrijkste elementen van de welzijnsindex. Onderwijs leidt tot minder armoede, betere gezondheid en betere vrouwenpositie. Steeds meer kinderen gaan naar school, maar stoppen door armoede/oorlog/politieke onrust; dit wordt voor terugvallen naar analfabetisme. Ook wordt kwaliteit van onderwijs slechter, wat ervoor zorgt dat talent verloren gaat in arme landen.

BEGRIPPEN:

1. **Democratisch gehalte:** De mate waarin het bestuur van een land democratisch is.
2. **Mensenrechten:** Universele basisrechten van een mens; vrijheid, gelijkheid, rechtvaardigheid
3. **Samenwerkingsverbanden:** Samenwerking op economisch/politiek terrein tussen een groep van landen, vaak binnen een regio

1.4 Samenhang: ontwikkeling en werk

In de economische geschiedenis zijn er 3 opvallende veranderingen:

1. **Agrarische overgang:** De overgang van jagers/boeren naar landbouw
2. **De industriële overgang:** van handarbeid naar fabrieksmatige productie
3. **De opkomst van dienstmaatschappij:** digitale revolutie

Het zwaartepunt van de economie verschuift, omdat:

- **Er stijging is van arbeidsproductiviteit:** mechanisering, robotisering, automatisering. Daarom zijn er in de primaire sector minder mensen nodig, die schuiven naar de secundaire sector en later naar de tertiaire sector.
- **Er stijging is in welvaart.** Er is meer vraag naar hoogwaardige goederen en diensten.

Gebieden raken steeds meer gewreven en dat heeft gevolgen voor de **internationale arbeidsverdeling**; de specialisatie van werkgelegenheid in verschillende werelddelen, dat af te lezen is aan:

- Verdeling beroepsbevolking
- Samenstelling exportpakket landen

De centrumlanden zijn producent van hoogwaardige industriegoederen; vooral financiële en zakelijke diensten, zoals Zuidas Amsterdam/Londense City. Vroeger waren exportpakketten van landen vooral grondstoffen, maar nu vooral Industriële producten voor de BRIC (Brazilië, Rusland, India, China) die een belangrijk deel van de industriële productie heeft overgenomen van westerse landen.

Alleen arm heeft nog een grondstof exportpakket maar deze pakket heeft nadelen:

1. Prijzen van grondstoffen zijn, m.u.v. aardolie, minder snel gestegen dan eindproducten.
2. De prijzen stijgen en dalen sterk op de wereldmarkt; inkomsten wisselen erg.
3. Wanneer de export uit handelsgewassen bestaat, is de kans er op misoogsten.

BEGRIPPEN:

1. **Internationale arbeidsverdeling:** de specialisatie van werkgelegenheid in verschillende delen van de wereld

1.5 Samenhang: ontwikkeling en demografie

Het verschil tussen nieuwkomers en vertrekkers levert het migratiesaldo op. Dit kan **positief** (vestigingsoverschot) of **negatief** (vertrekoverschot) zijn. Er vallen 2 dingen op in de groei van de wereldbevolking:

1. De groei gaat steeds sneller
2. De groei gaat niet overal even snel

De relatieve groei (%) neemt af, maar de absolute groei niet:

1. De **vruchtbaarheid**, het aantal levend geboren kinderen dat een vrouw krijgt, daalt. Een vrouw moet gemiddeld 2,1 kind krijgen om haar generatie te vervangen, maar in westerse landen ligt de vervangingscijfer lange tijd onder de grens. Maar in Afrika/Midden-Oosten krijgt een vrouw zo'n 3-5 kinderen, wat ervoor zal zorgen dat 95 van de 100 wereldburgers in een arm land zal wonen.
2. De wereldwijde stijging van de levensverwachting.

Waarom hebben arme landen een hoog geboortecijfer?

1. **Demografisch:** Jonge **leeftijdsopbouw**, veel vruchtbare vrouwen
2. **Onderwijs:** De vruchtbaarheid daalt wanneer de scholingsgraad van vrouwen stijgt: ze trouwen later, kennis over geboortebeperving, etc.
3. **Religie:** Geen gebruik van voorbehoedsmiddelen
4. **Cultuur:** Een groot gezin met vooral zonen geeft aanzien
5. **Gezondheidssituatie:** de **kindersterfte**; aantal kinderen per 1000 levendgeborenen dat 5 jaar niet haalt. Veel gezinnen willen er zeker van zijn dat een aantal kinderen overleeft om voor hen te zorgen.
6. **Armoede:** Voor geld. Wanneer de welvaart stijgt, neemt economische zekerheid toe en daalt de noodzaak om een groot gezin te stichten.

De verhouding tussen het actieve deel en niet actieve deel noemt men de **demografische druk**. In rijke landen stijgt deze druk door vergrijzing, in arme juist minder door de jonge bevolking. In de semiperiferie daalt de vruchtbaarheid snel, maar is de bevolking jong. Als het land voor banengroei en goed onderwijs kan zorgen, kan het land een razendsnelle economische impuls maken.

De ontwikkeling van het geboorte- en sterftcijfer weergeef je in een **demografisch transitie-model**. Van hoog geboorte- en sterftcijfer naar laag niveau.

Fase 1/geïsoleerde stammen: Geboorte- en sterftcijfer **hoog**; natuurlijke groei is klein.

Fase 2 periferie: Geboortecijfer hoog, sterftcijfer **daalt**: bevolking groeit snel

Fase 3/semi-periferie: Geboortecijfer daalt in groei **neemt af**

Fase 4/centrumlanden: Geboorte en sterftcijfers **komen elkaar tegen**; vaak is het sterftcijfer hoger en krimpt de bevolking

BEGRIPPEN:

1. **Vruchtbaarheid:** het gemiddeld aantal levend geboren kinderen dat een vrouw krijgt.
2. **Leeftijdsopbouw:** Verdeling van de bevolking over verschillende leeftijdsklassen.
3. **Kindersterfte:** aantal kinderen per 1000 levendgeborenen dat 5 jaar niet haalt.
4. **Demografische druk:** niet-actieve deel van de bevolking, uitgedrukt als percentage van de actieve bevolking
5. **Demografisch transitie-model:** Gefaseerde overgang van een hoog geboorte- en sterftcijfer naar een laag geboorte- en sterftcijfer.

1.6 Samenhang: ontwikkeling en verstedelijking

Het toename van het aandeel van mensen dat in stedelijke gebieden woont is **verstedelijking** -> **verstedelijgingsgraad**. Arme landen hebben een lage verstedelijgingsgraad, maar ze kennen een hoog **verstedelijkingstempo**; jaarlijkse toename van verstedelijgingsgraad.

De groei van steden kent oorzaken:

1. **De trek van platteland naar stad:** Mogelijkheden in stad is groter
2. **Uitbreiding van stad:** Steden betrekken kleine plaatsen in directe omgeving.
3. **Natuurlijke bevolkingsgroei:** Jonge mensen wagen een sprong naar stad en besluiten daar vaak een gezin te stichten.

Na 1960 sloeg urbanisatie om naar **suburbanisatie** en verlieten vooral jonge gezinnen de stad. Werkt komt nu vaker naar hen toe.

Megasteden, vooral Tokyo, Los Angeles, Londen, Moskou. Azië en Afrika, hebben ook snelle groeiers, waar de stedelijke groei zich focust op 1 stad (primate city), waar dan belangrijke activiteiten plaatsvinden; zoals, bestuur, cultuur, dienst, industrie.

BEGRIPPEN:

1. **Verstedelijking:** Proces waarbij mensen van het platteland naar de stad trekken.
2. **Verstedelijgingsgraad:** Percentage van de bevolking dat in de stad woont.
3. **Verstedelijkingstempo:** De snelheid waarmee de verstedelijgingsgraad per jaar toeneemt.
4. **Suburbanisatie:** Proces waarbij mensen en bedrijven van de stad naar het omringende platteland trekken.